

IGNOTUS PÁL

BÖRTÖNNAPLÓM

Próza dalban elbeszélve

Emlékiratok a halottak házából

Mikes International

Hága, Hollandia

2006.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: **http://www.federatio.org/mikes_bibl.html**

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, kérjük küldjön egy emailt a következő címre:

mikes_int@federatio.org

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: **http://www.federatio.org/mikes_bibl.html**

If you wish to subscribe to the email mailing list, please send an email to the following address:

mikes_int@federatio.org

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN 90-8501-072-1

NUR 686

© Mikes International 2001-2006, Látóhatár 1957-2006, Jöjjetek 1957-2006, All Rights Reserved

A KIADÓ ELŐSZAVA

Ezzel a verseskötettel folytatjuk az 1956-os Forradalom és Szabadságharc 50. évfordulója alkalmából elindított sorozatunkat. E kötet ebben a formában most jelenik meg először. Ignotus Pál e versei a LÁTÓHATÁR gondozásában 1957-ben, Münchenben kiadott '*Börtönnaplóm*' című verseskötetben jelentek meg, míg az '*Emlékiratok a halottak házából*' című írások a JÖJJETEK című hollandiai magyar folyóirat 1957. évi számaiban láttak napvilágot.

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötet jelent meg eddig az *1956-os Forradalom és Szabadságharc* sorozatban:

- **Tanulmányok a magyar forradalomról** (szerk. Borbándi Gyula & Molnár József)
- **SULYOK, Vince** : Egy őszi örök emléke ~ Saját versek és fordításomban külföldi költők versei, melyek az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatosan íródtak ~

Hága (Hollandia), 2006. február 1.

MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

Today we continue our series that commemorates the Hungarian Revolution and Independence War of 1956. The volume contains both the poems and the memoirs of Pál Ignotus (entitled '*My Prison Diary*') on his imprisonment by the Communists in the early years of the Communist tyranny and Soviet occupation of Hungary.

Other titles published within the Western Hungarian Literature series:

- **Essays on the Hungarian Revolution**, (Ed.: BORBÁNDI, Gyula & MOLNÁR, József) (in Hungarian)
- **SULYOK, Vince** : An Autumn's Eternal Memory (in Hungarian)

The Hague (Holland), February 1, 2006

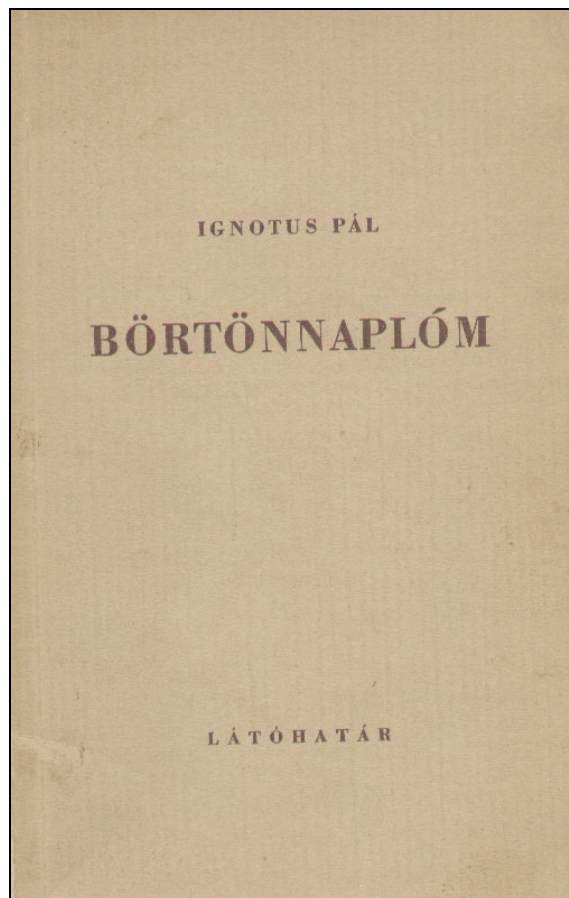
MIKES INTERNATIONAL

TARTALOMJEGYZÉK

<i>A Kiadó előszava</i>	<i>III</i>
<i>Publisher's preface</i>	<i>III</i>
BÖRTÖNNAPLÓM	1
KOZMOPOLITA HONFIDAL	3
BALSEJTELEM.....	3
SÍRFELIRATOK	4
HÁROM HETE	4
JÓZSEF ATTILA NYOMÁN.....	5
KAZINCZY NYOMÁN	6
SHAKESPEARE NYOMÁN.....	6
AZ ANDRÁSSY ÚTI FOGDA BALLADÁJA	7
UTÓHANG I.....	10
UTÓHANG II.	12
KURTAVAS.....	13
ADY NYOMÁN.....	14
LEGÚJABB LEONINUSOK.....	14
NÖVÉR	15
TÚL TÖMLÖCÖN.....	16
MEDDIG ?	23
1949 SZEPTEMBER 5. — 1956 MÁRCIUS 30.....	23
EMLÉKIRATOK A HALOTTAK HÁZÁBÓL	24

BÖRTÖNNAPLÓM

Próza dalban elbeszélve

*Poézist, mi az élet sója,
Ne várjon e könyv olvasója.*

*A szerző szárazon beszámol
Az orosz hódoltság koráról.*

*Jelentés ez, mit versbe szabdos
A gumibot-csinálta lantos.*

*Közíró megfontolt szeszélye:
Prózája. Dalban elbeszélve.*

* Emlékezetes, hogy Greguss Ágost így határozta meg a balladát: „Dráma dalban elbeszélve”.

KOZMOPOLITA HONFIDAL*

Hazavágyok idegenbe.
Óriás kis szigetemre-
Zöld ligetben fapadon
Elterülni szabadon
(Bármilyen fejadagon.)

Budapest. 1949 augusztus

BALSEJTELEM†

Elszálltak az évek, elszálltak felettem.
Ahol kellett volna, épp ott nem kellettem;
Akinek kellettem, szívem szakad tőle.

Tegnap kísértem az apám temetőbe;
Apám temetőben, anyám rogyant lábbal,
Testvérem számúzve messze a világban
Boldogabb, mint aki itthon van számúzve.

Szorítja mellemet nyári szellő hűse;
Augusztusi szellő, porrá aszott pára,
Megrekkent, megtorpant.

Mintha minden állna;
Állna, mint áll a nyúl kígyó ha igézi,-
Mint a hajsolt szarvas, mikor vesztét érzi:
Állna, mint bujdosó áll, ina-szegetten.

Csak a felhők szállnak s az évek felettem.

Margitsziget, 1949 augusztus

* Íródott kevéssel Angliából történt hazalátogatásom után, a „kozmozpolitizmus” elleni irtó-hadjárat idején. Angliában akkor még a fejadagolás rendszere volt érvényben.

† Íródott kevéssel apám temetése után. Anyám akkor lábtörése következtében rokkant volt. Két testvérem Budapesten élt, egy Londonban.

SÍRFELIRATOK*

I.

Kellett neki London helyett Pest?
Megtanulta: aki mer az vesz.

Andrássy út 60. 1949 szept. 5

II.

Elmúlasz vélem múltam
S én teveled, jelen;
Jövőm eltékoztam,
Nyugodjam jeltelen.

Andrássy út 60. október végén

HÁROM HETE ...[†]

Három hete tartanak már zár alatt.
Három hete nem láttam már
Fán vagy égen madarat;
Három hete nem láttam már
Napot, uccát, lapot, szemlét,
Babkávét és vizeszsémlét,
Fogkefét és zsilettpengét
S magamat:
Vigyáznak, hogy el ne vágjam
Nyakamat.

Három hete nem nézhetek
Tükörbe;
Nem láthatom hogyan serked
Arcbőrömön a sörte;
Nincs tükör e széles házban,
Így vigyáznak, hogy ne lássam
Ha netán egy fogolytársam
Arca meg van gyötörve.

Három hete tartanak már
Zár alatt.
Három hete bámulhatom
A falat;
Mindig a fal kopár mesztét
S hallgathatom ismert nesztét,
Ha mögöttem egy rabtársam
Kinek arcát, jaj ne lássam,
Elhalad.

* Akkoriban divat volt Budapesten íróemberekről tréfás sírfeliratokat készíteni.

[†] Amikor több mint heted-féléves fogságom alatt néha elmormoltam magamnak, vagy rabtársaimnak ezt a verset, természetesen elmosolyodhattam azon hogy volt idő, amikor nekem háromheti fogság „már” soknak tetszett. Hogy ez első három hét alatt nem borotváltak meg, tény; a magvarázatát nem tudom, mert általában hetenként borotváltak bennünket. A 60-ban az volt a rend, hogy rab rabot nem láthat (kivéve esetleges zárkatársát). Ezért, ha nem lehetett elkerülni, hogy egymás mellett ne haladjanak el a folyóson, az egyiknek a falnak kellett fordulnia és úgy várnia amíg a másik elment. Falnak fordulva órák hosszat állni különben is gyakori és mégcsak büntetésnek sem számító fegyvelmező rendszabály volt.

Pedig ha ma nézhetnék a
Tükörbe,
Aligha a társam sorsa
Gyötörne,
Arcomon sem túlságosan
Érdekelne a sörte.
Ennyit *szólnék* a tükörbe
Mindössze: — Örök te.

Andrássy út 60. 1949 szept. 26

JÓZSEF ATTILA NYOMÁN*

„Drága Barátaim, kik gondoltok még a bolonddal”
Aki bekéredzkedett ide, poklok legbűdösebe,
S itt fetreng gumibottal kékre-lilára dagasztva,
Itt, hol a szó ha igaz, igazaknak kínja halála,
Itt, hol a szó ha hazug, csak lendkereket sebesíti
Új hazudozásoknak, s honnan a halál se menekvés
Mert lepecsételi azt, amit egykor tán kibeszélni
Érdemes élet lesz — én nem magam álthatom ezzel
Nem magam és nem mást . . .
Hisz mindig túlzottan féltem az ön-beccsapástól
És ettől voltam hiú-bátor igen, hülye bátor:
Félni ha bátor lettem volna, nem itt kuporognék
Most mint féreg, amely létét féltvén tekerődzik, —
Ott nyújtódnám most Chelsea bongó morájában
Mint ti barátaim ott, a londoni este dübörgő
Úttestén, parkok peremén, nyirkos, szelíd őszben
Vagy lágyan ropogó tűzhely körül ülve, teázva
S kérde, hogy élek-e még . . .

Hát ti, kik a letiport, vacogó, szepegő Budapesten
Félitek a sorsom, mely már mindenkit elérhet
És mindnyájunkat sárrá zúz ronda belében
E „szörnyállam”-nak — most is szívetek dobogása
Fáj a lapockámban, sajdul nyilalló csigolyámban,
Drága barátaim, Londonban, Budapesten, akárhol.
Hampstead pázsitján, gellérthegyi sziklacsúcs alján,
Pakson, Pincehelyen, Párizsba vagy Amerikában,
Meg ne ítéljete és jaj, meg ne tagadjatok engem.

Andrássy út 60. 1949 november eleje

* Amikor ezt írtam, több okból éreztem lelkiifurdalást. Először is amiatt, hogy féltem gyávának lenni — vagyis hazajöttem Londonból bár tartva lefogásomtól, de úgy érezve, hogy ha kint maradok, utólag gyávaságom miatt fogom magam megvetni. A börtönben, látva milyen bajt zúdított a hozzám tartozókra, akiknek kedvében szerettem volna járni: amiatt vettem meg magam, hogy lelkem megnyugtatóra, nyitott szemmel beleszaladtam a kelepcebe. Továbbá utáltam magam amiatt is, hogy a kínvallatások idején képtelen voltam eldönteni, mit tegyek. A testi kínzásokról nem is szólva, állandóan fenyegettek a hozzám tartozók bebörtönözésével és meghurcolásával. Éreztem, hogy ha valakinek az uralkodó rendszer iránti hűségét bizonygatom, csak ártok neki. Attól azonban természetesen szintén tartanom kellett, hogy bajbakeverem akiről valami „kompromittálót” mondok. Ha mai gyakorlattal ülnék ott, nevetnék ez aggályoknak legalább is egyik részén. Az hogy kit fognak el, pusztán hatalom-taktikai megfontolásokon állt s ezekhez a rabokból olyan groteszk, feltűnően hazug vallomásokot csikartak ki igazolásul, amelyek nemcsak hogy propagandaütőkártyái nem lehettek az ÁVH-nak, hanem éppen az ÁVH-t és politikai irányítóit marasztalták szegyenbe, amikor nyilvánosságra kerültek. Fájdalmam tehát indokolt lehetett, de büntudatom csak részben.

KAZINCZY NYOMÁN*

Ember nem tud fájni önmagának
Úgy mint az ha más szenved vele
S gyúrt arcokkal rajzó éjjele
Ringó éberálmaira támad;

Felcsordul sok tépő kételye,
Megszokásba, kényelembe száradt,
S patakozó sebként szerteárad
Szökésének száz emlékjele.

Ember nem szökhét büntetlenül
Szeretettől, s az se menekül
Büntetéstől aki elfogadta:

Míg *egy* ember kint kap végzetül
Sok más szenved érte és miatta —
Szeretteivel megy kárhozatba.

Andrássy út 60. 1949 december

SHAKESPEARE NYOMÁN†

Majd jön a nap hogy térdeid megrogynak,
Ónná fakul arany hajkoronád
S bársony gyepén szép lankás homlokodnak
Az ősz híz végig sebző boronát.
Majd barna foltok állnak össze renyhén,
Mint túrós szemcsék megromlott tejen,
Vénség és oszlás vas törvénye rendjén,
E habfehér, habsíma kézfejen.
Kevély örömd, hogy szeretve voltál,
Mint hab, elszáll; elszáll mint levegő;
Múltad rádbámul mint egy fülledt lomtár,
S legszebb ruhád csak ékes szemfedő.
Felejtesz dicsőséget, szerepet,
S rájössz, hogy csak az élt, ki szeretett.

Markó ucca, 1950 január

* Kazinczy Ferenc volt tudtommal első szonett-költőnk. Ez volt az egyik okom, hogy e vers írása közben rá emlékezzem. A másik, természetesen, fogsága.

† A forma az úgynevezett shakespeare-i szonett. Néhány Shakespeare-verssor emléke motoszkált a fejemben s mintegy azokat szőttem össze és egészítettem ki magyar verssé.

AZ ANDRÁSSY ÚTI FOGDA BALLADÁJA*

Az utókort hadd értesítsem
Ha van még rá egy pillanat,
Ki láttam 10-et, Downing Street-en,
Hogy megismertem 60-at.

Ez intézménynek szemefénye
Zárkánkban a hygiéne,
Hol nem zavar a tetű, se patkány,
Csak csontunk hasad meg a patkán.

Mert fekhelyünk ez a fapad,
Se madrac rajt', se szalma,
S csak kézkinyujtva és hanyatt
Szabad feküdni rajta.

Sűrű mint pép itt a dohosság
Tán hogy elűzze a poloskát,
cserébe minket fojtogat,
Bennünket, árva foglyokat.

Koszt: ehető és kiadósabb
Mint mit egy fukar panziós ad
S az oka tán lélektani;
Hogy nem tud kéjre ajzani.

A falon nincsen rácsunk,
Mert rácshoz nincsen ablakunk;
A földből ki nem látszunk,
Egy pince mélyiben lakunk.

Falból egy villany égő
Tesz napot éjjé és viszont,
Oly sárga mint a kénkő
S oly szakadatlan ont iszonyt.

Így hát a napi végcél
Hogy sokat legyünk W.C.-n;
Ott ér a napból legalább
Egy vékony résnyi fénynyaláb.

De a fegyveres őr, szimatolva cselem,
Reflektor alá vesz a félre-helyen.

* Maga a „ballada” vizsgálati fogságom első időszakában, első utóhangja annak utolsó időszakában, második utóhangja pedig kevéssel elítéltetésem után íródott. Utalás van benne Angliában töltött éveimre. Downing Street 10, az angol miniszterelnökség palotája szemben a külügyminisztériummal, ahol mint külpolitikai újságíró és sajtóattasé többször megfordultam. „Privacy” annyi mint magánélet tisztelete. Madame Tussaud Londonban a nagy panoptikum neve. Gletkin a rendőri kihallgató neve Köstler Arthurnak a trockijista és zinovjevista pörökről írt világhírű regényében (magyarul még nem jelent meg). „Mz.” a magánzárkaépület megjelölése a váci fegyházban; mellesleg szólva, egy-rabra méretezett zárkaiban olykor hatosával, hetesével voltak összezsúfolva a rabok. De 1950 szilveszterét csakugyan egyedül ültem meg benne.

Meglesve minden rezzenésem
És arcom grimaszi
S üvöltenek rám, hogyha késem, -
Ég veled *privacy*.

Mindig magányosan
És sohsem egyedül
Így élünk itt most számosan
S lesz-e ki menekül?

*

Amint szelíden horkolám
Rámcserdített a porkoláb:
„Maga most rögtön lódul,
Várja a nyomozó úr.”

És szól az egyik nyomozó,
Ki szakasztott mint Gletkin:
„Ha önből gyorsan foly a szó,
Akkor hamar lehet kinn.”

S a másik szól, ki mint viasz-
Gyilkos Madame Tussaud-ból:
„Már látom makacs vagy pimasz
És nem értesz a szóból.

De most ganéj kezembe vagy
S onnan nem furakodsz ki,
Míg be nem vallod, hogy te vagy
Cherchill és Leo Trockí.”

S a gumibunkós permeteg
Megindul a vállamon,
Míg Churchill s Trockí rengeteg
Bűnét nem vállalom.

De hasztalan lettem tory
S trockista egyszemélyben,
Kevés ez a jelenkor
Torquemadák szemében:

„Ne kukoricázzon velünk,
Adatokat követelünk,
Kivált a Labour-szellem
Kórhordozói ellen.

Megkeserüli az olyan
Himpellér, aki kétli,
Hogy kémkiképző tanfolyam
Igazgatója Kéthly.”

Így fenyeget az egyik
Éjfélről hajnalhasadásig
És reggel öttől egyig
Így bömböl és dühöng a másik:

„Miért hord a száján lakatot?
S meséssel minek hiteget?
Azt mondja el ki oktatott
Magyarra angol tiszteteket!

Meg arról beszélj ám sokat
Vagy apróra hasítlak,
Mily kém-utasításokat
Hoztál Szakasitsnak?”

S megindul újra-újra
A bunkós fergeteg;
Égő hússal kinyúlva
Már padlón terpedek.

Majd megrudgosnak sportosan,
Kirúgják néhány zápfogam,
Szemem elfeketül...
Megérünk ilyet számosan,
Jó ha ki menekül.

*

S ha már nagyon rossz egyszer,
Csodás, hogy akkor már mi jó:
Mint ópiumos vegyszer
A sóskából egy porció.

Elszáll, míg csüggök ételen
Én lélektani émyem.
csontom, mely lüktet hevesen,
Megzsongul forró levesen.

Örülök, hogy a főzelék
Mit a nagy kondér főz, elég,
S hogy olykor egy kis hús van benne -
Hát még ha kés és villa lenne!

Mint finom csemegére
Lesek a friss kenyérre
S ha van egy ízes alma
Az mennyek birodalma!

...Hosszú kínvallatás után
(Egy délelőtt s egy éjjel)
A közeledő délután-
ra vártam kis reménnyel:

Hogy most aludni volna jó,
Bármily kemény a fekhely,
A kábulatba vontató
S eltompító sebekkel.

De tízpercenként rámdobolnak
Hogy aludnom tilos ma:
„Úgy kell ilyen makacs fogolynak
Míg meg nincs villanyozva,

S ha attól sem nyíl szeme ki
Hogy irháját lehántják,
Majd becítáljuk mi neki
Anyját, nővérét, bátyját.”

Sűrű dohosság fojtogat,
Falon hagy barna foltokat,
Azokra bámulok merőn,
Már utálkozni sincs erőm.

Falból az égő lámpa
Akár a kénkő lángja;
Három nap, három éjjelen
Nem húnyhatom le a szemem.

A lámpa rámvilágít
Ez örök-sárga éjszakán
Míg ütemesen rámnyit
A porkoláb kémablakán.
Nagyon magányosan
És mégsem egyedül
Így élünk itt most számosan
S senki sem menekül.

Andrássy út 60. 1949. október

UTÓHANG I.

Ha már nagyon rossz egyszer
S havonként éveket öregszel
Csodás, hogy akkor már mi jó:
A föld alatt kanyargó
Vak pincesor után a Markó
Már rekreáció.

Már tágasabb odud van,
Honnan a poros pinceudvar
Egén mégis csak láthatod
Naponta délidőben
A rácsok közt emelkedőben
Elsiető napot,

S figyelhetsz hím-galambot
Kergetni szerelmi kalandot
Ritmusra duzzasztván begyét
A tulsó ablakpárkány
Lapján csuszongva, majd meg szárnyán
Követve kedvesét.

Heverve szalmazsákon
Lapozhatod a szovjet-zsargon-
ban írt könyvtári könyveket,
Sőt Hamlet dán királyfit
S Berend Iván s Copperfield Dávid
S a három Lear király s a két
Goriot leány történetét
Is újra élheted.

Nem kell már a klozetra
Kikéredzkedned, s cigaretta,
Sőt fogkefe is jut neked,
Kaphatsz ily kedvezményeket,
Ha jó viseleteddel
Feledteted rendőrtisztoddal
Mit ő vétett *neked*.

Mert ha meggyőződ végül,
Hogy belőled erőszak nélkül
Szedett ki hamis vallomást
S hogy igaz a hamisság,
Melynek papiros piramissát
A szeme látomást

Kínodban hordtad össze,
Hogy legyen neki mivel kösse
A kezére a kötelet,
Akkor remélheted, hogy
Szíve felenged, dühe megfogy
S jobban bánik veled.

Ha megtanultad egyszer,
Hogy elmebajjal nem veszekszel
S az ÁVH paranoiát
Erődtől telhetően
Követed, tényt nem ismerően,
Minden csaláson át

És ha bebizonyítod,
Hogy kém voltál s fasiszta s csíkot
Vágtál munkások bőriből,
Akkor szívükbe zárnak
S mint felderítő munkatársnak
Sorsod tán felderül.

Markó utca, 1950. november

UTÓHANG II.

Az utókort hát hadd tudassam,
Ha lesz még rá egy percenet,
Hogy így küzdtem ki, nyögve, lassan,
Én fegyház-büntetésemet.

Mert ha egyszer pokol volt,
csodás, hogy akkor mit fogad
Már lelked mint megoldót,
Mint purgatóriumodat.

Elnyűve és tépázva
Kínvallatásos éjeken
Vác, Illava fegyháza
Már kéjálmom van énnekem:

Hogy ott majd személytelenül
Elvegyülhetek más rabokkal,
Tompán eseménytelenül,
Reám nehezedő robotban.

Legyőzve minden ingert,
mely hol csábít, hol fojtogat,
Bevallottam hát mindent,
Kivéve csak az igazat.

S megkönnyebülve akaródzott
Kiáltanom hármass vivátot,
Mikor a bíróság lesózott
Reám tizenöt évi Vácot.

De hasztalan, nem jött vigasznak
A várvavárt robot.
Tépő magánnyal fojtogatnak
Mebélyezett rabot;

Elmúlt per, nincs könyv, nincs dohányzás
Gyümölcs, hús, fogkefe, -
Lötty, marharépa, pimpós rántás,
Ez a rab élete.

Új rab sétára sem mehet
S tilos napközben lefeküdni
S magánzárkást a dögletet
Gőzével önti el a „kübli”.

Jaj hasztalan lettem fegyenc,
Vác fázó, éhező fegyence,
S szerény, mint egy csihés lelenc,
A rabruha itt nem jelent
Sem a törzskönyvszám névtelent,
Sorsom nem enyhült egy szemet se,
Tovább tapos a balszerencse,

Tovább faggatnak nyúzva, hogy
Barátaimat följelentsem...
Mint üldött vad, ha lába rogy,
A szívem olykor már kihagy
S hol húl a szív, tompul az agy -
Nincs csoda már, ami megmentsen:
A vég betelik a fegyencen.

Másnak még majd tavaszodik,
De nem a mi sorsunk telébe',
Csak kínoknak nézünk elébe,
Minden reményünk hazudik,

És átlépünk a huszadik
Századnak második felébe.

Váci fegyház Mz. 1950. Szilveszter

KURTAVAS*

Halottak napja van,
Tarlottak már a kertek:
Jajgat szünetlenül
Egy rab, kit vasravertek.

Elnézem a sírok
Közt lomhán ténfergőket:
Nem látszik be ide
Más csak a temetőkert.

Az életet nekünk
A temető jelenti;
Ha ott a lét halál,
Százszor halál a benti.

Hol minden arc fakó
S a szív fásultra dermedt,
Míg szűköl, nyög, vonít
Társunk, kit vasravertek.

Gyűjtőfogház, B. csillag, 1952 nov. 2

* A vers keletkezése idején a gyűjtőfogházban, vagy ahogy akkor elkeresztelték, Országos Börtönben, a kurtavas volt a legközönségesebb fegyelmi büntetés. Olyan módon alkalmazták, hogy napokra, olykor hónapokra, ha ugyan nem egész életükre, megnyomorították a megfenyítettet. Egész éjszakákon át ébrentartotta az embert megvasaltak jajgatása. A gyűjtő B. csillag nevezetű tömbjének arról az oldaláról, ahol az én zárkám volt, kilátás nyílt a köztemető egyik szögletére.

ADY NYOMÁN*

„És sírni, sírni, sírni, sírni . . .”

Csak sírni nem, sohase sírni;
Étkül dohos pépet kibírni;
Nyelni szitkot, rúgást és lencsét;
Nem gyászolni letűnt szerencsét.
Csak nézni, lelki nagyítóval;
Úgy élni, mint inkognitóban;
Lenni vak kártyán furcsa tétnek,
Látó csavarja bamba gépnek.
Lesni, a másnap mit palástol;
Sohasem félni meghalástól;
Ha felkötéssel fenyegetnek
Tudni, hogy ők is meggebednek.
Nappal munkába feledkezni,
Éjjel álomba temetkezni,
Reggel udvaron körbejárni,
És várni, várni, várni, várni.

Gyűjtőfogház, Kisszálló 1953 február

LEGÚJABB LEONINUSOK†

Gyűl a vihar serege, még lila s már fekete
(Babits: Új Leoninusok)

Éjt, ha nyomaszt rémekkel, kergesd kecskerímekkel,
Sőt, ami még okosabb: költs leoninusokat,
Nem kell távoli téma, jövel realista poéma,
Nézd élményeimet, termik a tarka rímet.

* Egy kihallgató akkoriban felkötéssel fenyegetett. Leggyakrabban kapott táplálékunk förtelmesen piszkos lencse volt, amelyről nem tudtuk eldönteni, dohos lisztől, vagy valami különösen rosszfajta margarintól bűzlik-e. A dohos liszt elméletét azok támogatták, akik szerint lehetetlen, hogy bármiféle zsiradékot is elpocsékolnak volna rá.

† Valamikor sokat játszottam a kecskerím-faragó játékot, például Karinthy Frigyesékkal, akik különösen nagy mesterei voltak, (hogy egy klasszikus tömör kecskerímet idézzek, néhai Karinthy Frigyesné alkotását: „Ügyész halált kér a vádban, Bizonyíték: vér a kádban”. Sajnos a legjobbak nem tűrik a nyomdafestéket.) A Karinthy-féle magaslatot nekem sohasem sikerült megközelítenem, de zárkám magányában összekínlódtam egy egész sorozatot. — Micsurin burgonyának a rabhumor a sötétszürke színű dehydrált burgonyát ki keresztelte el, amely a lencse mellett (erről lásd a jegyzetet az előbbi vershez) legfőbb eledelünk volt. Cigarettát a dolgozó foglyok kaptak néha, de akkoriban éppen kifogyott. Ami munkámat illeti, én egy fordító iroda tagja voltam ezidőtájt; feladatunk részben abban állt, hogy „reakciós és imperialista” külföldi művek fordításaival lássuk el a párt és a politikai rendőrség vezetőségét. Ezért aránylag jól voltunk elhelyezve, a mérnöki iroda mellett, az úgynevezett Kisszállóban, amelynek legfőbb vonzóereje az volt, hogy fülkeszerűen elzárt mellékhelyiségekkel rendelkezett. Egyébként a zárkában volt a W.C., kivéve azokat a részlegeket, ahol még az úgynevezett úrcsőbőr rendszer dívott, amire néhány más versben utalok. A Gyűjtő Kísogház nevű épületében például majd mindvégig megmaradt az úrcsőbőr rendszer; ott a különösen szigorú elbánásra ítélt rabokat és, különös gyengédséggel, a női rabok egy részét tartották. — E vers keletkezésének idején már magasra hágtak a közkegyelembé vetett remények, amelyek aztán megannyiszor füstbe mentek.

Erre a szóra, hogy Á. V. stílszerű rímem az ájvé,
 Erre pedig: „cigarette” rímek a szó: odalett.
 Élünk itt csuda kosztón, mely nem tér el a kosztól;
 Még hagyján ha a rab élve a fűbe harap:
 Boldog, hogyha marékra akad neki paprika, répa,
 S egy-két paradicsom maga a Paradicsom.
 Ám rádülled a hydra, kiencfejű szörnyű dehidra.
 Gyárban aszott eledel assza az életed el.
 Mit nevezünk Micsurinnak, az illata mint az urinnak;
 Déhidrált kalaráb mint a kifőtt fanyaláb;
 Halmaza mint a gyufáé, íze akár a tufáé,
 Mosléknak ha adod, kiköpi a malacod.
 Exhumálva koporsó szaglik akár ez a borsó,
 Rejtély mily csodaképp fő e ganéjszerű pép.
 Az se királyi szerencse: dohos habarékban a lencse,
 Rajta rovar tetemin sarjad a dús protein,
 Teljiben árpa-szemeknek, enyhe növényi szemetnek,
 Gyűl a zsizsik s a pete, még lila s már fekete.
 Ámde se baj hisz a kávé, mit zabból facsar Á. V.
 Csak kilúgozza szemét s főtt kukac íze helyét.
 Ember, ezért légy hálás, Kisszállóban a szállás,
 Éldeld élvezeted: fülkeszerű klozetted. [játsszál
 Mélyre hajolj, mint nádszál, könnyelműn sohse
 Osztály- s pártidegen ujjal a lant-idegen.
 Erre a szóra hogy Á. V. stílszerű rímek az Ave.
 Hódolat, üdv, fegyelem! - s holdban a közkegyelem!
 Hogyha pedig Duna mentén sétálgatni szeretnél,
 S enni meg írni sokat: költs leoninusokat.

Gyűjtőfogház, Kisszálló 1953 nyarán

NŐVÉR

Csak megigazított egy takarót,
 Hogy a fájó csontot huzat ne érje;
 Csak rátette az ujját egy daróc
 Kabátujjból kikéklő ütőerre;
 Csak annyit mondott: „Szalicil talán
 Jót tenne néki”; hangja fátyolos volt,
 Redőkbe hullt szét a betegszobán,
 S harag, bosszú, irigység szertefoszlott.
 Azért jött tán, hogy rögbe dermedő
 Rabszívből nedvet, friss hitet fakasszon:
 Hogy lesz tavasz még, zöldel még mező
 És asszony még az asszony.

Gyűjtő, Rabkórház, 1954 január

* A „Balsejtelem” írásakor kezdtem biztosra venni, hogy lefognak; a „Nővér” idején kezdtem hinni, hogy szabadlábra kerülök.

TÚL TÖMLÖCÖN*

Nem tudtunk szólni, csak makogni
 Mikor mint két hajótörött,
 Pár stoppolásra váró zokni
 És csikos ágyhuzat között —
 Két lény, kit pánik egybegázol,
 Amint vergődve elmerül —
 Egymásé lettünk mi, a vágytól
 Kapkodva és ügyetlenül,

Kibomlott kendőjét lefogni,
 Míg halántéka gyöngyözött,
 A stoppolásra váró zokni
 S a csikos ágyhuzat között.
 Fejéhez nyúlt, felült ocsudva
 S mint ki lélegzeni tanul.
 Lihegve a fülembe súgta:
 „No Cihelődjön ifiúr”.

*

Az ablakát ha felnyitotta,
 A hálóinge lobogott;
 Hajló derékkal tanította
 A hedonista robotot:
 Langy ernyedésre forró friss láz
 Míg lelkünk belekábul is,
 Mint aki élettanból vizsgáz
 És aritmetikából is.

Az ablakán ha kibocsátott,
 Láttam, a válla didereg;
 Rózsálló mellű nőként állt ott
 Egy nyüzött szívű kisgyerek.
 Mi bennem fült, a szenvedélynél
 Jobban játszottam szerepem:
 „Holnap megint, ha itt van éjfél . . .
 Mondtam, de nem, hogy szeretem.

*

* „PV” a Pestvidéki Törvényszék rövidítése. Ez alakult át később az Andrássy-út 60 utódjává, itt tartották a vizsgálati foglyokat, valamint azokat is, akiknek ügyében felülvizsgálat indult meg. Így kerültem én oda — ezúttal, eleinte aránylag igen emberséges körülmények közé. Hogy az ott írt hosszú verssorozat tekinthető-e még egy börtönnapló részének, ez persze vitatható, de mindenesetre tanúságtétel arról, hogy mi fordult meg egy rab fejében. Minthogy emlékekről szól, lehet benne egy-két utalás, melyet fiatalabb mai olvasók már nem értenek (nem tudom például, kik emlékeznek még a Querschnitt című modern és a többinél kissé intellektuálisabb jellegű képeslapra). Mindamellett azt hiszem, nem érdemes az egyes verseket megjegyzetelni, legfeljebb az utolsóhoz fűzhetem, hogy a „PV”-n női rabok is voltak. És kopogtatni lehetett a falon, bár persze tiltva volt. A „rab ábc” egyszerű dolog, annakidején már Kazinczy Ferenc is élt vele: egy koppanás az „a” betűt jelzi, kettő a „b”-t, három a „c”-t és így tovább. Apró módosításokkal még lehet javítani, de általában ez a lényege. Én is éltem vele — már régebben is, az Andrássy-út 60-ban, ilyen úton értesültem például a Rajk per eredményéről.

Reggel tízkor tudtam, hogy ő hív
 A telefon ha berregett;
 Két rengő comb volt és verő szív
 És tudott Ady verseket.
 Karjában lelt a naplemente,
 Karjában lelt a pirkadat,
 S szendviccsel traktált éjjelente
 A zugligeti fák alatt.

Az ifjúságomat szerette
 S hogy erdő a legényszobám,
 S ha nagyon fáztunk, hát megtette
 Albérleti férges diván;
 Ott is álomba simogatta
 Borzolt velőm, borzas fejem
 Bőrének forró illanatja
 Mint dús szellő halk tengeren.

*

Elnéztem mint cikázik ujja
 Egy törpe-rulett szőnyegen,
 Hiába bökdöstem pirulva
 Hogy játsszék tisztességesen:
 A cset zsetont hozzám söpörte.
 Ez volt szerelme záloga,
 S mély hallgatásban forrtunk össze
 Mi ketten és egy szálloda.

Ma Carcassonne-ban ő csinálja
 A legjobb cassoulet-okat;
 Van férje, háza, unokája,
 Süt, főz, köt, horgol, varrogat,
 S ha egy elrongyolt noteszában
 Megpillantja a nevemet
 Félpercre elréved magában,
 Hogy: ugyan melyik lehetett?

*

Egyszer csúnyán megperzselődött
 A kályhán fehérműje:
 „Most hogy megyek haza?” — tűnődött
 „De addig . . . nem lát senki se”
 Dongott, hosszában rámfonódva
 S elrejtve arcát mellemen.
 És csak az albérleti ócska
 Paplan látta, hogy meztelen.

A mellkasom ívét szerette
 És szívem dobbánásait:
 Elképzelt sarjaim közt leste
 Vágy-lénye kisdéd másait;-
 Majd tűrhetőn vigasztalódott
 Más mellkason, más szívéren

S ma bölcsen éldel úri módot
Túl az Atlanti tengeren.

*

Mint hullámok között a csónak
Kúszott szemem a temporán,
Amint a Török Indulónak
Hangját kiverte zongorán;
Tüzesen játszott és kevélyen,
Adakozón volt hűtelen,
Mint ki nem bánja mit fecsére
Utcán, szobában, tengeren.

Az arcom rútságát szerette
S hogy tiszta a fürdőszobám;
Nyulánk combját míg szétvetette,
Egy Extra füstjét fújta rám.
S bevonta bár sok Extra füstje
Csengett és kísért szüntelen
Nevetésének színezüstje
Utcán, szobában, tengeren.

*

Ha elkapott szavam negédje
És félresiklott mondatom,
Parázsló szén szemébe nézve
Szégyen lúdbőrzött hátamon;
De bárha kényes gyomra lázadt,
S ajkán egy rángás vészjele,
Elnyomta a vállalt alázat
S döllyfős tapintat kényszere.

Bársony hangjában volt csipetnyi
Mi ráspolyozva simogat;
Ölén tanultam meg szeretni
Melengető szép kínokat;
Mert hús kimarva szén kiérve,
Miből gyémánt és gyöngy terem —
Gyémánt és gyöngy és vers füzére
Kőben, kagylóban, hangszeren.

*

A méhe forrt, akár a katlan,
A keble mint egy estebéd;
Nagyságos asszony öntudattal
Hullámoztatta természetét;
Mosolygva tartott házirendet,
Mint kit nem érint semmi sem,
De titkon olykor elmerengett
A psychoanalyzisen.

A tenyerem bőrét szerette
 És társalgásom ritmusát;
 Chanelt lehelt és úgy nevette
 Mint illan el az ifjúság.
 Majd szürke fürtök boltozatja
 Vont játszi dicsfényt homlokán,
 S ma néma göggel mosogatja
 Az őri csajkát Kalocsán.

*

Querschnitt felvételek szerinti
 Csínnal párnázta pamlagát;
 Nagy aktatáskát hordott, mint ki
 Felnőttek képzele magát:
 Halántékát kéklőn érezték
 Meghorpadt szárú rombuszok;
 Az ajkán csillogott a festék
 Mikor, zavartan, rámkúszott.

A szemem sugarát szerette
 S írásaimnak hangnemét;
 Szemlék s röpívek közt kereste
 Korunk megváltó szellemét.
 Míg lim-lomok között motoszkált
 Lángnyelvű égbe sandított,
 És elfogták és eltaposták
 Csizmák, vagonok, Auschwitzok.

*

Részese volt az Ő szívének
 Kinek kegyelme végtelen,
 Mert meghatotta minden élet
 A földön, égen, tengeren.
 Nagyon szerette e világot,
 Hisz annyi széppel lengik át
 Dalok, operák, papagájok,
 Szülők, pajtások, kiscicák.

Sokat dúdolt, sokat pityergett,
 S könnyetlen állt csapásokat;
 Cingár alakján durva terhet,
 Kis szíven foszló álmokat.
 Omolhatott a föld alattunk,
 Nem tudott lenni hűtelen;
 Húgommá vált, ha elszakadtunk
 Túl földön, égen, tengeren.

*

Ingujjban és acélsisakban
 Kúszunk a kerti lécen át.
 Míg Göring prűszkölt a magasban
 Hogy széjjelzúzza Angliát;
 Aztán együtt olvastuk Shelleyt,

Tűzbombákkal fejünk felett
A költőt, ki hívően nem-hitt.
Akár a lelkiismeret.

Süldő leányé volt a melle.
Vénlányé a szájszöglete,
Lány-lélek jóságával telve
Csillámlott rám szemüvege;
Az örömet megölte bennem,
Hogy jó volt, jó, mint senki más;
Oly izzó volt hozzá szerelmem,
Akár a lelkifurdalás.

*

Fényhatlan, morcos téli éjjel,
Ha lefeküdt ház asszonya,
Hálóköntösben szólt ki értem,
Hogy vár már a tetőszoba,
S ott gyászfüggönytől eltakarva
(Mert tombolt még a légi harc)
Vállamba fúrt pufók kis arca,
Karcú száron piros narancs.

„Ne még” — dorombolt hajnaltájban
Mikor indulnom kellett;
Lábamba kulcsolódott lába.
Tüdőmből vett lélegzetet;
Bordámon megtapadt a mancsa.
S halványan nézett rám egy arc,
Vágy-anyaság, tört lányság arca,
Lombok közül arany narancs.

*

Sós lég dörzsölte frissre bőrét
Sziklán, homokban, tengeren;
Gyakran ledobta félcipőjét
S mezítláb gázolt a gyepen.
Egy bütyke volt nagyujja mentén:
„Ez ronda, mi?” — és kacagott;
Testét úgy hordta büszke lelkén
Mint mulatságos kacatot.

Bombától összedült a háza,
Albérletben vett két szobát;
Sudáran nyúlt gerince bárha
Lovagolt vagy lépcsőt síkált.
Hasadhatott az ég felette,
Nem tudott lenni nemtelen;
Pöttöm fiát úrnak nevelte
Sziklán, homokban, tengeren.

*

Völgyön, hegyen, hat éven által
 Áramlik hozzám melege;
 Szellő ízével, víz szagával
 Hatol belém lehellete.
 Hozzá szemének, homlokának
 Makrancos rajzú árnya von,
 Engesztelődő játszi bánat
 Velem nyújtózva ágyamon.

Én nem tudom a sárga abrosz
 Még ott terül-e asztalán,
 S mi szelid fénnel simul ahhoz
 Még ép-e mind a porcelán?
 Én nem tudom hol él ma, mint van,
 S csak sejtem, hogy mit álmodik;
 De itt van, itt van csontjaimban,
 A csontvelőmben holtomig.

*

Huszonkét éves volt csak akkor
 S már több mint kétszerannyi én,
 Mikor egy cocktailos zsvajtól
 Zúgó ünnepség éjjelén —
 Két húr, amelyet egyberezdít
 Hevülő lég amint suhan —
 Egymásé lettünk, kandi, meghitt
 Borzongással s kíváncsian.

A vénülésemet szerette
 S bőrömben elmúlt nők szagát;
 Hol lágyan dőlt a kerevetre,
 Hol helykén megvonta magát;
 Örült, hogy zsába gyötri vállam,
 Hivalkodott, hogy hűtelen
 S egy sóhaj sem küld majd utánam
 Ha túl leszek a tengeren.

*

„Tizenhat éves sincs a lányom,
 S úgy-e háromszor annyi Ön.
 Bocsásson meg, hogy molesztálom,
 Hiszen szívemből köszönöm.
 Hogy sétálgat, beszélget véle . . .
 Oly nyers a srác . . . s szájas bizony . . .
 De érző szív . . . akár szülője,
 S ha malac is, de . . . liliom.

Jaj, ha az Ön keze közé jut
 Szegényke s elveszti fejét . . .”
 Zihált a nő rámvetve rézsút
 Aggódó, áratag szemét.
 E gyengédségtől megrohanva
 Alig nyertem lélegzetet;

S így szeretőmmé lett az anyja,
Csak mert a lánya szeretett.

*

(Intermezzo I

Szégyeljem-e hogy vén fejemmel
Mily gyönyörűség elmerengenem
Azon, hogy kik szerettek engem
Tíz évén vagy tíz percen át
S kik adták ennek az egyetlen
Hiteles és kikezdhethetlen
Érmében: testi élvezetben
Léleksugárzó zálogát?

Esendő férfi, mit tagadjad,
Hogy rajta buzdul, rajta csüng,
Mint csecsszopó, mint báb, mint magzat,
Egész valónk és életünk,
Eltéphetetlen visszafájón,
Mint melleken, mint köldökön,
Túl éveken, hegyen, lapályon,
Túl tengeren, túl tömlőcön.

*

Rácson, falon, tilalmon által
Úgy markolom meg a kezét,
Mint ki lidércnyomáson át hall
Valami lány emlékezést,
Emlékezést nem látott tájra,
Hol búcsú nincs, csak érkezés,
A kéj hasít, mint hogyha fájna
S mint álom zsong az ébredés.

Hozzá szédített sors kanyarja,
Hozzá korbácsolt ostora,
A véremmé vált sors akarja.
Hogy ne eresszem el soha;
Őrizzem szégyenben, csapásban,
Arcát nyugtatva mellemen
És arcom megszépülni lássam
Kit ő szül majd, a gyermekén.

„PV” 1955 december

MEDDIG ?*

Mi egykor zsák volt, rongyon, töreken
Kuporgok fázva, árván, öregem,
Bárzsingom olykor fojtva felharákol
Portól s a málló padlóléc szagától.
Bőröm cikázó tűkkel ostromolják
Porból, törekből rajzó fürge bolhák.
Tört ablakon beömlő légvonat
Megvacogtatja minden csontomat.
Az úrcsöbört hatszor fölkeresem,
Nyugodni nem hagy felfázott vesém.
Görcsben kalimpál dermed! lábam ujja,
Gerincem a foszló pokrócot bújja.
De az örvénylő leges légvonat
Elúzi rólam álmomat.
Végig kínlódott hosszú nap után
Ilyen az éjszakám.
S mindezt azért, hogy tán majd megírom.
Meddig bírom még, jaj meddig bírom?

*Kisfogházi Részleg, 1955 február
Gyűjtőfogház, B. Csillag*

1949 SZEPTEMBER 5. — 1956 MÁRCIUS 30.†

Nincs amit hasztalan remélnél
Kellően hosszú távra
Nincs szép nő, akit el ne érnél
Mikor lehervadt bája;
Nincs zsarnok, kit ne láss legyőzve,
Ha már csak untat minket;
Nincs igaz ügy, amely ne győzne
Mikor már úgyis mindegy.

Minden mocsok s gázság e földön
Elrendeződik végül;
Minden bú-baj elszáll e földről
Lelkessel vagy anélkül;
Megszűnik fájni bármi kórság
Ha kivénülsz belőle;

Csak egy van mire nincs orvosság:
Az elmúlt időre.

* Nagy Imre megbukott, Rákosi visszaszerezte a teljhatalmat, s az én perem felülvizsgálatát (és még sok másét) levétette napirendről. Sőt ami engem illet, olyan okokból, amelyeket csak találgathattam, különösen kegyetlenné vált fogságom: „kisfogdai” kezelésben részesültem.

† ... De jött a Huszadik Kongresszus, Bulgaryin és Hruscsov Londonba készültek s neszét véve már, hogy ott a Labour emberei megrohamozzák őket a fogvatartott szociáldemokraták miatt, elrendelték szabadonbocsátásunkat.

EMLÉKIRATOK

A HALOTTAK HÁZÁBÓL

Ignotus Pál börtönnaplója

* Ezek a felolvasások először az *Amerika Hangja* magyar nyelvű rádióadásában hangzottak el.

I.

Börtönbeli emlékeimről beszélek itt, olyan dolgokról, amelyeket legjobb elfelejteni. De nincs fontosabb, mint pontosan emlékezni arra, amit legjobb elfelejteni. Nem én voltam az egyetlen, akin ilyen dolgok megestek. De hadd idézzem Chestertont, a kitűnő katolikus író, aki azt mondta: Hogy valakinek orra van, mulatságosabb mint az, hogy valakinek Cyrano de Bergerac orra van. Az egyetemes mulatságosabb az egyéninél. Mulatságosabb is, gyászosabb is.

Ezesetben nyilván inkább gyászos mint mulatságos, bár bővelkedik olyan részletekben, amelyek annakidején minden szörnyűségnek közepette is nevetésre ingereltek.

Ha nem tudnák, angol kém voltam. Azzá minősítettek az Á.V.H. fogságában. Hogyan történt ez? Éjszakákon át ácsorgattak, guggoltattak és zaklattak az Andrassy út 60 egyik úgynevezett kihallgatósobájában, lelkemre beszélve, hol kérlelően, hol gorombáskodva és fenyegetőzve, hogy valljam be, milyen kapcsolataim voltak az ljes-sel.

„ljes”. – Ismerik kedves hallgatóim ezt a kifejezést? ÉN szégyenkezve vallom be, hogy az Andrassy út 60-ban hallottam először.

Műveltségem e feltűnő hézagát Péter Gábor gumibunkós főhadnagyainak oktatására sikerült csak pótolnom. Amikor először hallottam egyiküktől a mágikus „ljes” szót, csodálkozó ábrázatot vágtam. A főhadnagy úr már ezen felbőszült; meg volt győződve róla, hogy komédiázok. Azt hiszem, őszintén meg volt győződve róla. Hazudni nem lehet büntetlenül; az Andrassy úti hazugságyárban a tisztek maguk is elhitték saját hazugságaikat.

Szóval az ljes – ami I.S. akart lenni -, mint ott megtudtam, az angol Intelligence Service kifejezés rövidítésének számított és az Á.V.H. tisztek igen tájékozottaknak és beavatottaknak érezték magukat, amikor némi félreértés alapján azt hitték, hogy ez az angol kém szolgálat megjelölése. De általában imádtak vélt vagy valódi külföldi titkosszolgálati kezdőbetűkkel és szakkifejezésekkel dobálózni. „Azt hittem, hogy ez a CIC embere, vagy gondold, hogy inkább a Deuxième Bureaué?” – hallottam, amikor az egyik összevont szemöldökkel odasúgta a másíknak.

Az én ellenem emelt vádak közül annyi kétségtelenül igaz volt, hogy szerettem az angolokat. Tíz évig éltem köztük – a háború alatt és után -, sok barátom volt, kivált angol írói, újságírói és politikai körökben. Angliában írtam és rádióztam: ez volt főtevékenységem. Arról, hogy a titkos szolgálat mi fán terem, nem tudtam többet, mint bármely más újságolvasó. De Rákosi Mátyás és Péter Gábor urak elhatározták, hogy kémkedést kell rámsütniök.

„Magának van egy testvérbátyja Budapesten” – mondta a kihallgatóm sokatjelentően. Bevallottam, mintha bűn volna, hogy van: nem az én nevemet viseli, mert féltestvérem, egyébként orvos. „De szociáldemokrata városatya volt” – folytatta a kihallgató, most már olyan hangon, mintha ez megsemmisítő leleplezés volna. Töredelmesen bevallottam, hogy ez igaz.

„Ő kémjelentéseket küldött magának a B.B.C.-be.” Ez nem volt igaz, már csak azért sem, mert a B.B.C.-ben rádiózással foglalkoztunk, nem titkos szolgálati tevékenységekkel. Kihallgatóm nem hitte el: „Csak nem akarja tagadni, hogy az Angol Rádió nem egyéb, mint az I.S. fedőszerve?” Aztán megfenyegetett, hogy behurcoltatja majd a 60-ba a bátyámat, ha nem vallok, sőt hasonló kezelést helyezett kilátásba nyolcvan-egynehány éves anyám és testvérnéném számára is, akik Budapesten vannak. Apámat már ki kellett hagynia: néhány nappal azelőtt halt meg, kevéssel a temetése után fogtak el.

Eszembe jut, amikor ezeket elmondom, Anatole France novellája a szerencsétlen Crainquebilleről, az ártatlanul tömlőcbe vetett utcai zöldségárusról. Őt tárgyalása előtt a kirendelt hipernacionalista ügyvéd kenetesen rábeszéli, hogy töredelmesen valljon be mindent. Crainquebille pedig – teszi hozzá Anatole France – ráállt, hogy vallani fog. „Igenám, de mit?” – Mit tagadjam, nekem is ilyen problémáim voltak. Azt, hogy Rákosi Mátyás uralma nem szívem szerint való berendezkedés, hamarosan bevallottam. De ez korántsem elégítette ki őket. Segítségemet kérték ahhoz, hogy leleplezzék – mint ők mondták – a szociáldemokráciát, amely nem egyéb, mint az I.S. fedőszerve. „A B.B.C. is, a szociáldemokrácia is!” Az ember társadalom a marxizmus e különös értelmezői szerint fedőszervekből áll. Az emberiség története fedőszervek története. „Ha ön segít nekünk, mi segítünk önnek”, mondták közülük többen egyforma, látnivalóan betanított hangsúllyal, időnként visszatérő udvarias percekben. Segíteni fognak, hogy kikerüljek a börtönből. Mert – mondták – azt, hogy a bíróság milyen ítéletet hoz, úgyis attól függ, hogy az Á.V.H. miképpen találja fel az illető vádlott ügyét. Az igazság nem számít, ennél fontosabb a „politikai igazság”. A politikai igazság szerint pedig nekem kémnek kell lennem, fedőszervi lénynek.

A guggolástól megdagadt a lábam, szívbajos tünetek mutatkoztak rajta. Rettentően kimerített az állandó zaklatás: éjszaka gépelnem kellett, úgynevezett önéletrajzot írnom, újra meg újra, nappal pedig a pincezárkában feldörömböltek, valahányszor elszunyókáltam, mert, mint mondták, nappal csak a kihallgató különleges engedélyével alhat a letartóztatott, ezt pedig ki kell érdemelni.

Lopva aludtam napokon át, be-behunyva a szemem, amint nekidőltem a falnak. De ha észrevették, feldörömböltek. A kimerültségtől is, de főképp attól való féltémben, hogy szabódásommal a közeli hozzám tartozókat keverem bajba, kijelentettem, hogy hajlandó vagyok el nem követett bűnöket vállalni, ha a hatóság úgy látja, hogy ezzel magasabb céloknak teszek szolgálatot. Röviden szólva felajánlottam, hogy hazudni fogok.

„De mi az igazságot követeljük” – bömbölték magukból kikelten. „Ne provokáljon” – ezt a latin szót imádták, egyike volt műveltségük leggyakrabban visszatérő tanujeleinek. Követték aztán annál magyarosabb kifejezések, nyomdafestéket és éterhullámokat nem tűrők. A kifejezéseket követték ütlegek. Eleinte még aránylag enyhe ütlegek. Az egyik előadó, miközben csak a cipőm talpát rugdalta, torkaszakadtából ezt ordította rám: vaddisznó, vaddisznó, aminek hallatára képtelen voltam egy kis vigyort elfojtani arcomon. Az ordítás nyilván azt a célt szolgálta, hogy a szomszéd szobában levő Á.V.H.-sok ténylegesen kegyetlenebbnek gondolják velem foglalkozó kollégájukat, mint amilyen. Egymásnak kérkedtek ők kegyetlenségükkel s ha az egyik meglátta a másikat, rögtön durvábbra fordult a hangja, még akkor is, ha ama kevesek közé tartozott, akik hajlandók voltak velünk emberi hangon beszélni. Később a váci börtönben meg a Gyűjtőfogházban ugyanezt tapasztaltam a börtönőrök részéről. A durvaság, a kegyetlenkedés, legalábbis a Sztálin haláláig terjedő időszakban nemcsak megengedett dolog volt, hanem kötelező is.

További szórakoztató részlete volt Andrassy úti kinszenvedésemnek, hogy hallgatva a rábeszélésre, beálltam I.S. szakértőnek. Ismétlem, kihallgatóim addig mondták nekem, hogy kém vagyok, míg maguk is elhitték. Én pedig örültem, hogy végre nem bátyámról és más magyarországi személyekről kérdeznak, akiket bajba keverhetek, hanem az angol kémhálózatról és általában Angliáról, amely még ki fogja bírni, hogy leleplezem előttem különben is ismeretlen titkosszolgálati üzelmeit.

Néhány cigaretta fejében tehát – mert hozzá kell tennem, hogy ütlegetés és kínzás közben időnként cigarettát, sőt némelykor feketét, vagy egyéb jobb falatot is engedélyeztek, hogy szólásra bírjanak – hosszú dolgozatokat mázoltam fel az angol titkosszolgálat rejtelméről. Még csak nem is volt csupa hazugság, amit írtam. Volt benne az is, mit tagadnam. De többször mindössze annyit változtattam az igazságon, hogy angol politikusokat, szervezeteket, lapokat, akikről és amelyekről egészen szívesen emlékeztem meg, elkereszteltem titkos szolgálati ágenseknek, azokat a megnyilatkozásaikat pedig, amelyeket Angliában úton-útfélen hallhatott az ember, lelepleztem, mint titkos szolgálati kulisszatitkokat. Végül valóban főkémmé nőttem a szemükben, ami nyilvánvalóan imponált nekik. S aztán már azon kellett csodálkoznom, hogy nem kötnek fel, hanem beérik tizenötévi fegyházzal. Addig azonban még történt egy és más, amiről legközelebb szeretnék beszélni.

II.

Abban tehát, mint legutóbb elmondtam, úgy ahogy megegyeztem kihallgatóimmal, hogy én kém leszek. Sőt, kémszakértő voltam. De ez nem elégítette ki őket. Más, akkor még Magyarországon élő magyarokról akartak terhelő vallomást kicsikarni belőlem. Először és elsősorban Kéthly Annáról. Faggattak, hogy milyen iratokat vitt magával Angliába, amikor 1946 koratavaszán társaságomban oda kiutazott. Mondtam, hogy tudtommal csak a Szociáldemokrata Párt külügyi osztályának hivatalos kiadványait vitte. Hasonlóképpen ki nem elégtőke voltak más, akkor politikailag már likvidált szociáldemokratákról szóló felvilágosításaim is.

Egy szép napon azzal leptek meg, hogy Szakasits Árpádról várnak tőlem leleplező és megsemmisítő vallomást. Szakasits akkor a Magyar Népköztársaság elnöke volt s forma szerint egyik vezére a Magyar Dolgozók Pártjának. Tudvalevő, hogy éppenséggel nem fűzték szívélyes kapcsolatok – sem Kéthly Annához és pl. az akkor már börtönben ülő Kelemen Gyulához, vagy a már száműzetésben élő Szélig Imréhez, sem pedig az angol Labour Partyhoz, vagy bármely hivatalos angol szervhez. De mint hamarosan megtudtam, ez csak úgynevezett ténybeli igazság. A politikai igazság az, hogy Szakasits Árpád az angol titkos szolgálat ügynöke volt s ehhez a politikai igazsághoz az én agyamnak kell a meggyőző tényeket szolgáltatnia.

Láttam, hogy nevetséges lett volna szabódnom. Ha egyszer olyan idylli világban élünk, ahol a politikai rendőrség futószalagon gyárt vádakat az államfő ellen, nem az én feladatom ennek a varázslatos folyamatnak útját állni.

Vértanúsághoz nem volt kedvem, mégkevésbé ahhoz, hogy anyámat, testvéreimet bajba keverjem. Egyre azonban nem voltam hajlandó; nem voltam hajlandó sem Szakasits, sem más ellen olyan látszólagos tényeket kitalálni, amelyekről az Á.V.H. azt hiheti, hogy megfelelnek a valóságnak. Nem tudtam volna elviselni a gondolatát annak, hogy bárkit kínozzanak, mert nem vallja be, hiszen nem vallhatja be azt, amit én kitalálok róla s amit ő nem is tud. Hazudni hajlandó voltam, de csakis azzal a kikötéssel, hogy az Á.V.H.-val való érintkezésemben a hazugságot nem tüntetem fel igazságnak.

Amikor ezt felajánlottam, először a megszokott, nekidühödött „provokáció, provokáció” csatakiáltás volt a válasz. Követték az akkoriban már megszokott kisebb kínzások, guggoltatások, rúgások. Aztán egy ünnepélyes aktus. Az az ezredes, aki ügyemmel foglalkozott – a nevét sajnos nem tudom – elvezetett Péter Gábor altábornagy elvtárs úr színe elé. A hírhedt koncoló mester fölényes nyugalommal fogadott. Elegáns, szürke zakóban ült ott, egy fokkal világosabb tónusú ezüstös nyakkendővel, melyen játékosan billentyűztek az ujjai, mialatt hozzám szólt. Azt mondta, értsem meg, „minket nem Ignotus Pál érdekel, minket Szakasits Árpád érdekel. Ha elmond mindent róla, tőlem elmehet – most egy fölényes legyintés következett – akár Angliába is... Erről mi gondoskodunk...”. Nem volt okom hinni az ígéretében, de tekintettel a tekintetbe veendőkre, megismételtem, hogy hajlandó vagyok vallomást tenni Szakasits ellen, csak adatokat koholni ellene nem vagyok hajlandó. „Ezt a néhány percet rászántam...” – legyintett fölényesen Péter Gábor s kivezetek. Ezredesem fejét csóválta, hogy milyen makacs vagyok és leküldött Fonyó nevű segédtszjtje kíséretében egy helyre, ahol – mint mondta – „majd másképp fognak beszélni magával.” Ez a hely Princz Gyula, akkori őrnagy – később alezredes – különleges kínzószobája volt. Hallották hallgatóim Princz Gyula nevét? Volt politikai raboktól hallhatták. Tagbaszakadt, az italtól puffadt arcú, de látnivalóan még töretlen egészségű férfi volt akkoriban. Mint hallom, azelőtt zsákhordó volt, ami persze ugyanolyan kevéssé vet árnyékot a zsákhordók összességére, mint Péter Gábor pályája a szabókéra, vagy Rákosi Mátyás a banktisztviselőkére. Azt is megtudtam később Princzről, hogy tagja volt a nyilas pártnak. Mint barátai állítják, a kommunisták küldték be oda. Aki óhajtja elhinni, elhiszi. Tény, hogy amikor megkérdezte tőlem „megverték magát?” – és én azt feleltem, hogy „igen, a náci” – jóízűt nevetett. Hozzá kell azonban tennem, tárgyilagosság kedvéért, hogy a mellette levő Fonyó segédtszjt, aki nem nyilas volt, hanem Auschwitzból hazatért zsidó ifjú, ugyanilyen mulatságosnak találta ezt a körülményt.

Princz egy hosszú és látnivalóan már sokszor elhadart mondókéval fogadott. „Látja – mondta – hozzám akkor hozzák el az embereket, ha nem akarják bevallani az igazságot. Én foglalkozok velük naponta háromszor, egyszer reggel, egyszer délben és egyszer éjszaka, mert álmatlanságban szenvedek.” Itt körülnézett, a jelenlevő hallgatóság elismerő kacajára pályázva, mert, ezt elfelejtettem megemlíteni, négyen-öten voltak ott, különleges osztályán ama pillanatban. Nem mintha velem nem bírtak volna kevesebben is, de az ilyen színjáték élvezetéből nem akartak kimaradni. A nevüket, sajnos, nem tudom. Csak az egyikét, a Kovács nevezetűt, akivel később, mint a Gyűjtőfogház parancsnok-helyettesével találkoztam. Róla azonban tárgyilagosan meg kell mondanom, hogy nem tartozott a legkegyetlenebb ütlegetők közé. Igaz, hogy amikor össze-vissza verve a földön hevertem, gumibotot nyomkodott a torkomba és úgy rivallta, hogy „Fogsz pofázni” – amin azt értette, hogy fogok-e vallani – de némely társához viszonyítva magatartása aránylag humanusnak tetszett.

Az azóta Magyarországon hírhedtté vált Princz-csoport jellegzetességei közül ki kell emelnem a humor iránti érzéket. Értem ezen azt, amit ők humornak neveztek. Princz azzal kezdte, hogy megmutatott nekem egy gondosan kihegyezett ceruzát és felszólított, hogy kezemet hátul összekulcsolva lábujjhegyre emelkedve homlokommal szorítsam azt a falhoz, de a világért el ne ejtsem, mert – ezt jelentősegteljes és megint jóváhagyó kacajra pályázó hangsúllyal tette hozzá – „a ceruzámra nagyon kényes vagyok”. Amikor a ceruza leesett, ahogy előbb-utóbb le kellett esnie, megkezdődött a rendszeres verés. Ennek részleteit már túlságosan kietlen dolog volna itt ecsetelnem. Elegendő az, hogy néhány fogam ráment és a testem teli volt lila foltokkal, egy ideig alig tudtam mozogni.

Amit legémelyítőbbnek tartottam, az éppen az úgynevezett humor volt. Ha bármilyen meggondolások alapján embereket így kínoznak, az is undorító, de valamilyen perverz politikai okoskodás alapján talán menthető. Ám azokat a kéjtől és mulatságtól kigyulladt ábrázatokat látni, amelyek ezt a rondaságot kísérték, valóban elszomorított.

Három-négy napon át kezelt engem így a Princz csoport. Utána mindig visszavitték az ezredeshez, aki várta, hogy végül „felfrissüljön az emlékezetem”. Miután hiába várta, egyszer csak megszólalt: „Miért nem használja kissé az írói fantáziáját?” Más szóval ő maga szólított fel, hogy hazudjak. „De hiszen ez az, ezredes úr, amit én kezdettől fogva felajánlottam,” – feleltem. Erre egy hosszú és zavaros

magyarázkodással felelt, amelyből az derült ki, hogy fantasztikus dolgokat ne állítsak, de azért annak, amit vallok mégsem kell ténybelileg igaznak lennie. Így jött létre megállapodásunk, amelyet aztán egy zárt tárgyaláson tartott hűtlenségi bűnper és az én tizenöt éves fegyházbüntetésem koronázott be.

Elmondtam a magam megveretésének esetét túlzások és szépítések nélkül, de hozzá kell tennem, hogy miután később elítélésem után a börtönben több más, hasonló eseményeket megért fogolytársal találkoztam, úgy találtam, hogy az én sorsom, ha nem volt is jobb az átlagnál, de rosszabb sem volt annál. Beszéltem foglyokkal, akiket megpokrócoltak, vagyis pokrócba göngyölve vertek addig, míg egy vagy két bordájuk be nem törött, éppen mert képtelenek voltak „bevallani” az olyan bűntényeket, amelyeket más letartóztatottak kínjukban sütöttek rájuk. Beszéltem olyanokkal, akiket úgynevezett farkasgúzsban, térdükhöz kötött csuklóval, fejjel lefelé lógattak s úgy verték heréjüket, hogy csak kúszva tudtak a lépcsőn felmászni, de még akkor is felmászatták őket, hogy éjszaka folytassák kihallgatásukat. Ha akkor kétkedtem volna ennek igazságában, később ügyem újrafelvételének tárgyalásán, - amelyet ezt meg kell mondanom, Domokos legfőbb bírósági elnök 1956-ban igen korrekten vezetett, - maga a volt Á.V.H. tisztek vallomása erősített meg. A kihallgató tisztek közt volt Faludi Ervin Á.V.H. főhadnagy, aki, mint ugyancsak megbízható helyről tudom, pl. nőknek részben maga taposta ki, részben másokkal tapostatta ki a lábakörmét. Én magam is találkoztam Á.V.H. kihallgatásom folyamán e kegyetlenségéről és frivolitásáról nevezetes Faludi főhadnaggal, de engem személy szerint már nem bántott, hozzá már kipreparált állapotban kerültem. Ő hallgatott ki azokból a fantasztikus hazugságokból, amelyeket perem zárt tárgyalásán elmondandó voltam. Kérkedett azzal, hogy a tárgyalás csak komédia lesz, a bírósági elnök – Jónás nevezetű – nagy számár, akinek ők, mármint az Á.V.H. tisztek adják az utasítást, hogy milyen ítéletet hozzon. Megmondta előre, hogy nekem s úgynevezett bűntársaimnak mekkora lesz az ítéletünk. A bírósági tárgyalásnak nevezett színjátékon, amelynek közönségében föllelhető volt Péter Gábor profilja, ott tartózkodott Princz társaságában Faludi is. Amikor az elítéltektől a bírósági elnök automatikusan azt kérdezte, fellebbeznek-e az ítélet ellen, én odasúgtam Faludi Ervinnek, hogy nem fogok fellebbezni, mire való az? „De igen, okvetlenül fellebbeznie kell, máskülönben nem hatna természetesnek” – felelte Faludi. „Éppen ennek az egynek kell természetesnek hatnia?” – kérdeztem tőle. De azért fellebbeztem, ahogy illett, tudomásul véve, hogy az Á.V.H. urakban nemcsak humor iránt van érzék, hanem élethűség iránt is.

III.

Mióta kint vagyok Angliában, - tehát körülbelül két hónap óta, amelyből azonban vagy három hetet Párizsban töltöttem – leginkább azt kérdik tőlem angol és francia barátaim, meg a magyar emigránsok is, hogy mit gondolok: miért „vallottunk” mi mindannyian? Helyesnek vélem-e pl. Koestler Arthur magyarázatát angolul Darkness At Noon, franciául Le Zéro et l'Infini c. világhírű regényében? Hiszem-e, hogy legalább a kommunistákat olyan rábeszéléssel, olyan párhússági okokra való hivatkozással bírták rá a vallomástételre, mint amilyet ő ábrázol? Továbbá a nemkommunistákról szólva: hiszem-e hogy valóban valamilyen különös bódítószert alkalmaztak, pl. Mindszenti bíboros hercegprímás „megpuhítására”? És így tovább.

Válaszom az, hogy nem találok egyetlen rövid formulát, amellyel mindezt megmagyarázhatnám. Koestler leírását a kommunistákra, vagy volt kommunistákra alkalmazva kitűnőnek tartom, s pl. a Rajk-per úgynevezett vallomásainak megértéséhez ez bizonyára használható kulcsot szolgáltat, bár nem hiszem, hogy – legalább Magyarországon – lett volna olyan terheltje az úgynevezett titóista, trockista pereknek, aki annyira mentesült fizikai kínzások alól, mint a Koestler féle regény Rubacsovja. A rejtelmes bódítószerekben nem hiszek, már csak azért sem, mert voltak az Á.V.H.-nak és a többi bolsevik politikai rendőrségnek sokkal hatásosabb és durvább „idegbénító” eszközei céljaik elérésére. Ami nevezetesen a hercegprímás ügyét illeti: ő részben kétségtelenül olyan dolgokat vallott be, amelyeket csakugyan elkövetett; - nem vitás pl. hogy azt tanácsolta az amerikaiaknak: ne adják vissza a magyar szent koronát a magyar kormánynak, hanem küldjék Rómába.

Hogy ez felségárulás-e vagy sem, az politikai megítélés dolga; a hercegprímás ezt mindenesetre bevállhatta különleges bódítószerek nélkül is. Ez nem jelenti, hogy nem vettek igénybe már az ő perében is nemtelen törvénytelen eszközöket. Hála egyrészt kihallgató tisztjeim fecsegő és hencegő kedvének, másrészt pedig annak, hogy olyan volt kommunistákkal – úgynevezett Rajkosokkal – kerültem össze a börtönben, akik Mindszenti hercegprímás ügyének feltárlásában annakidején még tevékeny szerepet tölthettek be, a Mindszenti ügyről történetesen tudok egyet s mást ami a magyar közönség zöme előtt sem ismeretes.

Akkor börtönben voltam, amikor a Mindszenti-ügy egyik hivatalos írásszakértője külföldre szökött és nyugati rádiókon át elmondta honfitársainak, hogy miképpen hamisították a primás bűnösségének bizonyítására szánt aktákat. Erről nem tudok többet, sőt talán kevesebbet, mint az akkori magyar rádióhallgatók. De tudom, hogy amikor a Mindszenti féle tárgyalásról rádiófelvételeket készítettek, ezekből a ma már könnyen kezelhető technikai eszközökkel kihagytak olyan félmondatokat, amelyek a primás beismerő, vagy önvádoló megjegyzéseit enyhítették. Az sem derült ki természetesen e helyszíni tudósításokból, hogy a Mindszenti pör egyik vádlottja, Tóth László, a Nemzeti Újság volt főszerkesztője vallomásaiban leplezte, milyen módon csikartak ki belőle a politikai rendőrségen hamis vallomást. Tóth László egyébként a börtönben meghalt.

Ha kihallgatók szavának hitelt adhatok, Mindszenti primást nem verték meg, de egyéb eszközökkel őt is irtózatosan megkínították: kényszerű álmatlanságra kárhoztatták, guggoltatták és főképp olyan jelenetek rendezésével alázták meg, amelyeket legutóbbi rádióelőadásomban az Á.V.H.-humor megnyilatkozásaiként jellemeztem. Kétségtelen, hogy ezek is hozzájárultak idegállapotának megviseléséhez. Beszéltem olyan fogolytársakkal, akik aránylag nagyobb kínzás és megpróbáltatás nélkül vészelték át a kihallgatás időszakát. Az azóta elhunyt Bozsik Pál prépost, aki Mindszenti primásnak politikai híve volt s az ő bebörtönzése után Grósz érsek árnyékkormányának élén szerepelt, azt mondta nekem a kórházban, amikor egy ideig együtt feküdtünk, hogy a kihallgatás során semmi különös bántalomban nem volt része, inkább az ítélet után kínozták a börtönben. Ő bevallotta, hogy miniszterelnökkjelöltje volt egy körnek, amely felkészült arra az esetre, ha a szovjet-uralom megbukik Magyarországon; ezzel a vallomással kihallgatói beérték s később az aránylag enyhe – mármint a Rákosi idők mértékéhez mérten enyhe – tíz éves fegyházzal büntették. Az igazsághoz mindössze azt toldották, hogy összekötötték az ügyét szovjet katonák meggyilkolásának ügyével, melynek ahhoz semmi köze nem volt.

Az Á.V.H. módszereinek példázására elmondanám itt egy olyan testvérpár esetét, amelyet – miért, miért nem – képtelenek voltak vallomásra bírni. A két fivér közül én az egyiket személyesen ismertem, a másikat jól ismerték az Andrássy út 60-ban eltöltött napokból a politikai foglyok. Az egyik, Szűcs Miklós, egykor az emigráns londoni magyar kommunisták egyik vezére, másik, Szűcs Ernő, ennek fivére, Péter Gábor egykori helyettese volt a politikai rendőrségen.

Szűcs Miklós rádiómérnök volt, illegális kommunista, előbb Magyarországon, aztán Csehszlovákiában. A München utáni időkben Londonba került. Ott a kommunisták által irányított londoni Magyar Club titkára lett, majd a magyar követség égisze alatt működő magyar információs és sajtószolgálat vezetője és ugyanakkor a Szabad Nép londoni tudósítója. Amikor a háború után hazalátogatott, Budapesten fivérének Szűcs Ernőnél lakott. Szűcs Ernő ugyancsak régi illegális kommunista volt, egykor Rákosi Mátyás zárkatársa.

A két fivér mindemellett nem egészen értett egyet, Szűcs Miklóson hithű kommunista létére is fogott kissé az angliai környezet – s a ez bűnnek számít – meg kell vallanom azt a bűnét, hogy igyekezett, amennyire az ő működési területén lehetséges volt, enyhíteni a sűrűlódásokat a bolsevik vezetőség alatt álló Magyarország és a Labour vezetés alatt álló Anglia között. Lehet, ez a magatartása szűrt szemet a kommunista pártban; lehet hogy egyszerűen az a tény, hogy éveket Angliában töltött. Tény az, hogy miután 1949 tavaszán hazautazott Budapestre jelentéstételre, onnan nem eresztették vissza londoni állomáshelyére, hanem ott tartották. Mégpedig egy ideig jó állásban: a Technológiai Intézet igazgatójává nevezték ki.

Néhány hónappal a Rajk-per kipattanása után azonban elhatározott, hogy Szűcs Miklós az angol titkosszolgálat ügynöke. Elfogatására a parancsot maga a fivére, Szűcs Ernő ezredes, Péter Gábor helyettese adta ki.

„Hozzátok be azt a csavargót” ezt az utasítást adta tisztjeinek. És behozták „azt a csavargót”. Szűcs Miklóst elkezdtek faggatni. Engem is faggattak róla meglehetősen sovány eredménnyel. Mint később megtudtam, Szűcs Miklós úgy vélte, hogyha elismeri a vádakát, akkor – különös tekintettel éppen családi kapcsolatra – nem menekülhet meg a haláltól. Ezért tagadt, tagadt....

Közben új fordulat történt. Szűcs Ernő Á.V.H. ezredes, a hamis vádak egyik legfanatikusabb és legszorgalmasabb gyártója, valami okból összeveszett főnökével, Péter Gáborral. Állítólag még ő is megsokallta a hamis vádakát. De bármi legyen is az oka, tény, hogy Péter Gábor egy szép napon lefogatta. És most őt is kezdték verni.

Mégpedig fivérével, Miklóssal együtt. Az Á.V.H. azt akarta rásütni, hogy Miklós fivérével együtt volt angol ágens, az „I.S.” kémje s hogy Miklóst már csak akkor szolgáltatta ki a hatóságnak – ez is a kedvelt Á.V.H.-formulák egyike volt -, amikor már nem tudta üzelmeit leplezni. A két fivért elvitték az úgynevezett „lefolyóhoz”. Ez a lefolyó volt az, ahol elkocsonyásították savval az eltüntetésre szánt, agyonvert rabok tetemét, hogy azután lefolyassák őket a csatornán.

Szűcs Ernő egyik hű segédtisztje megneszelte a dolgot. Lélekszakadva rohant Rákosi Mátyáshoz: „Rákosi elvtárs, oda vagyok, a Szűcs elvtársat a lefolyó felett verik...” zihálta. Rákosi szemmeláthatóan felindult: „Meg vannak örülve azok az emberek – kiáltotta -, azonnal rohanjon vissza, én pedig közben telefonálok nekik, hogy rögtön eresszék szabadon Szűcs elvtársat”.

A szerencsétlen visszaroht az Andrássy út 60-ba. „Te disznó, csirkefogó, te mertél ránk árulkodni?” így fogadták Péter Gábor legényei. Rákosi elvtárs, a nemzet bölcs vezére, ahogy akkor nevezni illett, kiszolgáltatta őt az Á.V.H.-legények bosszújának. A két Szűcs fivért közben agyonverték s földi maradványaikat eltüntették a csatornában.

E történet leglényegesebb részét – vagyis azt, hogy a két Szűcsöt vallatás közben az Á.V.H. emberei agyonverték, – Non György legfőbb államügyész, akivel kiszabadulásom óta a politikai foglyok kiszabadítása érdekében többször tárgyaltam, személyesen megerősítette előttem.

Íme egy példa arról, hogy jártak azok, akik nem vallottak.